

04

>>

การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม ชุด “บ้านชนบจีนในท้องถิ่นไทย : สัญลักษณ์ ของความรักและความผูกพันที่บรรพชนมอบไว้”

The Creation of a Series of Paintings Titled “Chinese Style Houses in Thai Communities: Symbol of Love and Deep Connection from Ancestors”

¹ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น E-mail: songwoot_kaewvisit@hotmail.com

บทคัดย่อ

ผลงานจิตรกรรมภายใต้ชื่อชุด “บ้านชนบจีนในท้องถิ่นไทย : สัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่บรรพชนมอบไว้” มุ่งเน้นแสดงออกถึงความความรัก ความผูกพัน ความห่วงใยที่มีต่ออาคารร้านค้าเก่า อาคารแบบจีนลักษณะต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่น ด้วยแรงบันดาลใจจากการที่ผู้เขียนในฐานะผู้สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมชุดนี้มีความผูกพันกับภาพบ้านและอาคารเหล่านี้ตั้งแต่เยาว์วัย ความเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนทำให้ได้รับรู้เรื่องราวของบรรพบุรุษซึ่งเดินทางมาจากประเทศจีนจนมาลงหลักปักฐานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น มีวิถีชีวิตใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวและชุมชน ท่ามกลางสภาพแวดล้อมของอาคารแบบจีน ทั้งรูปแบบอาคารไม้ชั้นเดียว อาคารสองชั้น และอาคารแบบจีนผสมตะวันตก ซึ่งมีการใช้รูปสัญลักษณ์ทางความเชื่อบางอย่างมาเป็นส่วนประกอบในอาคาร โดยปรับประยุกต์ให้เข้ากับรูปแบบท้องถิ่น รวมถึงการใช้วัสดุ ปัจจุบันอาคารร้านค้าเก่าหลายแห่งได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูให้กลับมาดังเดิม แต่ก็ยังพบอีกว่าอาคารในหลายแห่งหลายชุมชนยังคงตกอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม โดยไม่ได้รับการดูแลเหลียวแลจากทั้งผู้เป็นเจ้าของหรือหน่วยงานรัฐใดๆ ผู้สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมจึงมีแนวคิดที่จะเก็บภาพความทรงจำ ความรักความผูกพันต่ออาคารเหล่านี้ไว้ในรูปแบบผลงานจิตรกรรม โดยอาศัยรูปร่างรูปทรงจากอาคารมาเป็นสื่อหลัก แล้วผสมผสานการสร้างจังหวะในผลงานด้วยทัศนธาตุทางศิลปะ ได้แก่ เส้น สี น้ำหนัก พื้นผิว ร่องรอย เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์และเป็นไปตามเป้าหมาย นอกจากนี้ยังทำให้ผลงานจิตรกรรมมีความเป็นเฉพาะที่สุดอีกด้วย

คำสำคัญ : จิตรกรรม บ้าน ขนบจีน บรรพชน ชาวไทยเชื้อสายจีน

Abstract

This series of paintings titled “Chinese Style Houses in Thai Communities: Symbol of Love and Deep Connection from Ancestors” depicts the love, connection, and care that the author has for old shop buildings and Chinese style buildings in Khonkaen province. The author, as the creator of these paintings, was inspired by his connection with these houses since he was young. Being Thai-Chinese, the author learned the stories of his ancestors who came from China to settle in Khonkaen, whose lives were deeply connected to the family and the community. They were surrounded by Chinese style buildings, both the two-storey buildings and the Chinese-Western style buildings. The buildings were adapted to suit the local styles, both in the use of materials and the use of certain religious symbols. Nowadays, many old shop buildings in many areas have been restored to their original states. However, many buildings in many places and communities are still in disrepair, without care from either the owners or any government agencies. Therefore, the author decided to capture these memories in the form of paintings by using the shapes of the buildings as the main medium. The author then created rhythm by using art elements, such as, lines, colors, weight, textures, and traces to achieve completeness and the goal of the work, as well as to make the paintings more unique.

Keywords : Paintings, Home, Chinese Style, Ancestors, Thai-Chinese

บทนำ

ผู้เขียนในฐานะของผู้วิจัยสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมชุดนี้ มีแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว แนวความคิด อันเป็นความสัมพันธ์โดยตรงจากครอบครัว ซึ่งบรรพบุรุษ (อากง) เดินทางมาจากเมืองจีนในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งใหญ่ มาตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทย มีความรักความผูกพันในแผ่นดินไทยดั่งเช่นชาวจีนใน

ไทยอีกมากมายที่อพยพเข้ามาหลายต่อหลายรุ่น สืบเชื้อสายเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนที่ผนวกวิถีชีวิตขนบดั้งเดิมผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ตลอดจนแหล่งพำนักอาศัยตามสภาพท้องถิ่นไทย ผู้เขียนได้เติบโตมาท่ามกลางความอบอุ่นผูกพันกับสภาพแวดล้อมของอาคารร้านค้าแบบจีนที่บรรพชนได้สรรค์สร้างไว้เหล่านี้ รั้งฟังเรื่องราวปุมหลังแห่งบรรพชนมากมายและสนใจศึกษาค้นคว้าสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้

ความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นระหว่างไทย – จีน นั้น ต้องย้อนกลับไปตั้งแต่กลุ่มชาวจีนรุ่นแรกๆ ที่อพยพเข้ามาในไทยจะเข้ามากับเรือสินค้า และปรากฏหลักฐานชัดเจนถึงการลงหลักปักฐานที่สุุดักตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยู่อยุธยาแล้ว ส่วนมากเป็นชาวจีนที่อาศัยทำกินอยู่ในดินแดนทางใต้แถบชายทะเลมา ต่อมาเมืองกวางโจว มีเมืองท่าใหม่แถบชายทะเลทางใต้ยิ่งทำให้ดินแดนทางใต้มีความสำคัญเพิ่มขึ้นอีก ไม่ว่าจะเป็นเมืองท่าจางหลิน เมืองซัวเถาของกลุ่มชาวจีนแต่จิว เมืองท่าฝูเจี้ยน เมืองท่าไหหลำ จึงทำให้ชาวจีนกลุ่มภาษาต่างๆ อพยพออกนอกประเทศมากขึ้น ซึ่งดินแดนที่ชาวจีนทางใต้อยมอพยพมาลงหลักปักฐานอาศัยและทำการค้า คือ แถบหนานหยางหรือแถบทะเลจีนใต้ ทั้งนี้หมายรวมถึงประเทศไทยด้วย (ศุภการ สิริไพศาล, 2550) ในสมัยราชวงศ์หยวน (ปี ค.ศ. 1279-1368) เส้นทางอพยพของชาวจีนในสมัยโบราณ นอกจากพงศาวดารแล้วยังทราบได้จากบันทึกของนักเดินทาง นักแสวงบุญ อย่างบันทึกของหลวงจีนเสวียนจั้ง (เหียนจั้ง) หรือพระถังซำจั๋ง (ปี ค.ศ. 602-664) ที่มีชื่อว่า ตำถั่งซือวีจี เป็นการจดบันทึกถึงการเดินทางเข้ามาเยือนอินเดียโดยผ่านดินแดนทางทะเลใต้ ซึ่งสิ่งที่หลวงจีนได้บันทึกไว้ทำให้รู้ว่าดินแดนแหลมทองมีอาณาจักรทวารวดี อาณาจักรศรีโคขัตร อาณาจักรศรีวิชัย และบอกเล่าถึงชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งพบการลงหลักปักฐานของกลุ่มชาวจีนอพยพมากมายในหลายแห่ง (ธาวัน อิมอุรุ, 2539) ในประเทศไทยมีชาวจีนเข้ามาตั้งรกรากอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในช่วงสงครามโลกและสงครามกลางเมืองของจีนในทศวรรษที่ 1930-1950 ชาวจีนจากมณฑลทางใต้ของจีน อาทิ กวางตุ้ง ไห่หนาน (ไหหลำ) ฝูเจี้ยน และกวางสี หลบหนีภัยสงครามและความอดอยากเข้ามาสร้างชีวิตใหม่ ซึ่งจำแนกตามกลุ่มภาษาได้ 5 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ ฮกเกี้ยน แคะ (ฮากกา) ไหหลำ แต่จิวและกวางตุ้ง (ภารดี มหาพันธ์, 2553) และมักจะกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงประกาศนโยบายผสมกลมกลืนเพื่อให้จีนกลายเป็นไทยอย่างสมบูรณ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนจีนตระหนักในหน้าที่ของตนที่พึงมีต่อรัฐบาลสยาม ซึ่งคนจีนโพ้นทะเลในสยามเองก็พยายามแสดงให้รัฐบาลเห็นว่าตนเองไม่ได้มุ่งหวังที่จะเข้ามาอยู่ในสยามเพื่อกอบโกยหาผลประโยชน์ส่วนตัว หากแต่ยังมีความจงรักภักดี และเข้าใจในหน้าที่ของตนฐานะพลเมืองคนหนึ่งของชาติ และวิธีการที่ดีที่สุดในการที่ประชาชนโดยเฉพาะชาวจีนโพ้นทะเลจะทำได้ คือ การบริจาคเงินให้แก่กองทัพ (เทพ บุญตานนท์, 2560) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงดำเนินเรื่องจีนในไทยเป็นเรื่องสำคัญสุดอย่างหนึ่ง และทรงถือเป็นพระราชภารกิจที่ต้องเสด็จให้ขวัญกำลังใจกับชาวจีน แต่ในทางกลับกันเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีวาระแรก ในปี พ.ศ. 2481-87 และอีกวาระในปี พ.ศ. 2491-2500 กลับเพิ่มความเข้มงวดกับชาวจีนมากยิ่งขึ้นในทุกด้าน โดยนำนโยบายทางเศรษฐกิจแบบชาตินิยมกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง โดยอ้างว่าเพื่อกำจัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างด้าว และในช่วงนี้เองรัฐบาลจึงเพิ่มบทบาทและเข้าควบคุมเศรษฐกิจเหนือชาวจีนมากขึ้น มีการตั้งกลุ่มธุรกิจการค้าของตนขึ้นมาเอง เช่น กลุ่ม “ชอยราชครู” มีบริษัททหารสามัคคี (2490) ดำไม้ทหารสามัคคี (2494) สามัคคีก่อสร้าง (2495) ป่านไทย (2495) คำสัตว์ทหารสามัคคี (2496) ส่วนธุรกิจการค้าภายใต้อิทธิพลของกลุ่ม “สี่เส้าเทเวศร์” มีบริษัทสหสามัคคีคำสัตว์ (2498) สหสามัคคีเดินเรือ (2499) ทหารอยุธยา (2494) เหมือนแร่บูรพาเศรษฐกิจ (2499) ธนาคารทหารไทย (2500) เป็นต้น (ณัฐพงษ์ เลี้ยววิวัฒน์อุทัย, 2563) การผสมกลมกลืนชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนใหญ่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามประเพณีของบรรพบุรุษ แต่จะมีการปรับตัวไปตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัจจัยต่างๆ อย่างการผสมกลมกลืน การกลืนกลายทางวัฒนธรรมและภาวะความทันสมัยที่มีผลทางความเชื่อ ค่านิยมและการปฏิบัติด้านวิถีการปลูกฝัง รวมถึงสืบทอดประเพณีมีการกระทำในหลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม นำมาซึ่งความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและความเป็นชาติพันธุ์จีน โดยเชื่อมโยงกับศาสนสถานจีน อันเป็นแกนหลักในการส่งเสริมด้านการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ต่อลูกหลานชาวจีนแต่ละรุ่น ดำรงไว้ซึ่งประเพณีที่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษสืบต่อไป และยังคงรูปแบบวิถีชีวิตในความเป็นเอกลักษณ์ของชาวจีนได้อย่างมั่นคง ซึ่งหาได้ถูกกลืนจนเป็นไทยไปโดยสิ้นเชิงไม่ (ชนภาภ เมธีเกรียงไกร, 2559) ปัจจุบันจีนและไทยยังคงมุ่งมั่นกระชับความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยมีความร่วมมือในความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศจะมีอายุครบ 38 ปี ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศมีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว และเป็นตัวอย่างของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีระบอบการปกครองแตกต่างกัน ทั้งนี้จีนและไทยได้พัฒนาความสัมพันธ์อย่างจริงจังเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ประกอบไปด้วยด้านการทูต การเมือง ด้านการศึกษาและโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวัฒนธรรม เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความสมานฉันท์ ความสันติสุข ซึ่งความร่วมมือนี้ทั้งชาวจีนและไทยมีด้วยกันมาโดยตลอด (กมลทิพย์ สุขแก้ว, 2556)

จากข้อมูลดังกล่าวในเบื้องต้น รวมถึงเรื่องราวที่บิดามารดาได้ปลูกฝังบอกเล่ามาตลอด จึงเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม เพื่อที่จะถ่ายทอดเรื่องราวแนวความคิด อันเป็นความสัมพันธ์โดยตรงจากครอบครัว ซึ่งบรรพบุรุษ (อาภิง) เดินทางมาจากเมืองจีนในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งใหญ่ ประมาณ ปี พ.ศ.2485 แล้วเดิน

ทางรอนแรมโดยขบวนรถไฟจากต้นทางกรุงเทพฯ มาลงหลักปักฐานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ใหม่ ผู้คน วัฒนธรรม ประเพณีใหม่ๆ รูปแบบการดำรงชีวิตก็ล้วนแล้วแต่มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับเมืองจีนบ้านเกิดที่ตนเองจากมา แต่อย่างไรก็ตามด้วยเป้าหมายของชีวิต คือ การสร้างครอบครัว สร้างเนื้อสร้างตัวให้ดีขึ้น จึงสามารถที่จะปรับตัวให้กลมกลืน กลืนกลายเป็นกับบริบทที่แตกต่างได้อย่างไม่ยากเย็น แล้วประกอบสัมมาอาชีพ (การค้า) อย่างอดทน อดออม ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต กตัญญู รู้คุณคน รู้คุณแผ่นดิน และเนื่องด้วยเป็นการมาแบบตัวเปล่า “เสื่อผืนหมอนใบ” ความขยันหมั่นเพียรจึงเป็นทางเดียวที่จะทำให้มีชีวิตที่สุขสบายขึ้นมาได้ เรื่องราวเหล่านี้ของบรรพบุรุษนี้ จึงเป็นดังสิ่งย้ำเตือนถึงตัวตนรากเหง้าแห่งจิตวิญญาณของผู้วิจัยอยู่เสมออย่างไม่เสื่อมคลาย ดังนั้นการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมภายใต้ชื่อชุด “บ้านชนบทจีนในท้องถิ่นไทย : สัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่บรรพชนมอบไว้” นี้ นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงความงาม พลังจากเส้นสีและพื้นผิวร่องรอย รูปร่าง รูปทรงแล้ว ยังต้องการที่จะสะท้อนให้เห็นถึงนัยยะของการเปลี่ยนแปลง ความทรุดโทรมผุพังที่เกิดขึ้นกับอาคารเก่าของชาวจีน ซึ่งปัจจุบันแม้ว่าจะมีความพยายามเป็นอย่างมากในการที่จะทำการอนุรักษ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เพียงใดก็ตาม แต่ก็ยังพบว่าส่วนใหญ่การอนุรักษ์ดูแลอาคารเก่าแก่ทั้งหลายในประเทศไทย ยังขาดองค์ความรู้ ความเข้าใจต่อการดูแลอยู่มาก โดยเฉพาะในด้านของบริบทวิถีชีวิตที่มีความละเอียดอ่อน การเข้าไปเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้านวัสดุ โครงสร้างอาคาร หรือแม้กระทั่งพื้นที่โดยรอบ ต้องคำนึงถึงผลกระทบด้านคุณค่า รูปแบบดั้งเดิม รวมถึงความต้องการของชาวชุมชนเป็นหลัก

ระเบียบวิธีวิจัยและการสร้างสรรค์ผลงาน

การวิจัยสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมภายใต้ชื่อชุด “บ้านชนบทจีนในท้องถิ่นไทย : สัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่บรรพชนมอบไว้” เป็นผลงานที่สะท้อนภาพลักษณ์ตัวตน จิตวิญญาณ ความรัก ความภาคภูมิใจ ผ่านผลงานจิตรกรรมที่แสดงออกถึงความงามทางศิลปะ จากรูปร่างรูปทรงอาคารเก่าแก่ (ร้านค้า) ผสมผสานกับจังหวะเส้น สี พื้นผิว ร่องรอยและโครงสร้างอันเป็นบรรยากาศภาพโดยรวม ที่สื่อถึงความเปลี่ยนแปลง หม่นมัวทรุดโทรม และให้ความรู้สึกถึงความไม่มั่นคง โดยสอดคล้องกับสถานะจริงของอาคารเก่าหลายๆ แห่งในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเพื่อเป็นการย้ำเตือนถึงตัวตนรากเหง้าและที่มาของผู้วิจัย โดยประกอบด้วยขั้นตอนการค้นคว้าที่เป็นระบบจนนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงาน ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและการลงหลักปักฐานของชาวจีนในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรพบุรุษชาวจีนของผู้วิจัย
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม ที่สะท้อนถึงความงาม ความรัก ความผูกพัน และการเปลี่ยนแปลง ผ่านรูปร่างรูปทรงอาคารเก่าของชาวจีน (ร้านค้า)

ขอบเขต

1. ศึกษาความเป็นมาของชาวจีนที่เดินทางเข้ามาลงหลักปักฐานในประเทศไทย โดยเฉพาะบรรพบุรุษชาวจีนของผู้วิจัย (อาภิง) ที่ได้เดินทางมาลงหลักปักฐานในจังหวัดขอนแก่น โดยได้สร้างอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย (แบบจีนและลักษณะผสมผสานท้องถิ่นอีสาน) เพื่อประกอบกิจการการค้าและต่อมาพัฒนากลายเป็นย่านชุมชนการค้าที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งรูปแบบอาคารจะมีลักษณะแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงทั้งหมด พื้นที่ศึกษาที่นำมาเป็นข้อมูลสำคัญทั้งทางด้านความเป็นมาและการสร้างสรรค์ ได้แก่ ย่านชุมชนจีนอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, ย่านชุมชนจีน ตำบลท่าพระ จังหวัดขอนแก่น, ย่านชุมชนจีน ตำบลบ้านทุ่ม จังหวัดขอนแก่น, และย่านชุมชนจีนอำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี
2. สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม จากรูปแบบของอาคารเก่า (ร้านค้าชาวจีน) โดยนำเอกลักษณ์เฉพาะจากรูปร่างรูปทรงของอาคารเก่ามาเป็นสื่อหลักในการแสดงออก ทั้งนี้เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกอันเป็นความรัก ความผูกพัน ผ่านความงามทางทัศนธาตุสำคัญ ได้แก่ เส้น สี (โครงสร้างโดยรวม) น้ำหนัก พื้นผิว ร่องรอย โดยแฝงนัยยะถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาคาร มีจำนวนทั้งสิ้น 6 ผลงาน

อภิปรายผลจากขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงมาจากการค้า ซึ่งการไปมาหาสู่กันอย่างยาวนานนี้ นำมาซึ่งพัฒนาการที่สำคัญหลายอย่าง ทั้งด้านองค์ความรู้วิชาการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานช่าง งานฝีมือ งานด้านสถาปัตยกรรม การต่อเรือ ความรู้ด้านการพาณิชย์ แม้กระทั่งด้านการเมืองการทหาร และโดยเฉพาะทางวัฒนธรรม มาตั้งแต่โบราณ แม้ว่าประเทศจีนเป็นประเทศที่ใหญ่กว่าและมีพลเมืองมากกว่าประเทศไทยก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองส่วนมากจะมีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อกันฉันท์ญาติมิตร ตลอดระยะเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์ ประเทศไทยกับประเทศจีนได้มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิด บางขณะอาจไปมาหาสู่กันบ่อยครั้ง ในบางคราวอาจห่างเหินไปบ้าง อันเนื่องมาจากปัญหาภายในของแต่ละประเทศและสถานการณ์ระหว่างประเทศ (กมลทิพย์ สุขแก้ว, 2556)

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนไทยรับเอาวัฒนธรรมจีนมาได้ง่าย เพราะมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน ความยึดมั่นในบรรพบุรุษและครอบครัว รวมถึงมีวัฒนธรรมข้าวร่วมกัน ความศรัทธาในศาสนาที่ใกล้เคียงกัน แม้ว่าสังคมจีนมีหลักปรัชญาต่างๆ ที่นับถือ เช่น ปรัชญาของขงจื้อ ปรัชญาเต๋า แต่ชาวจีนก็ยังนับถือพุทธศาสนาเช่นกัน นอกจากนี้ หลักการของขงจื้อของเต๋า ก็ผนวกกับหลักพุทธศาสนาจนเกือบเป็นเนื้อเดียวกันในสังคมของจีน ดังนั้น การบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจีน จึงเกิดขึ้นและต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน ทั้งที่เป็นการแลกเปลี่ยนหรือเลือกรับเอามาปรับใช้ (วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล, 2552) นอกจากนี้ชาวจีนยังได้นำวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีรวมถึงค่านิยมและความเชื่อจากจีนแผ่นดินใหญ่มาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของตนเอง และยังถ่ายทอดความเชื่อเหล่านี้ไปสู่บุตรหลานของตน ซึ่งการปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนนั้นเป็นสิ่งเดียวที่สร้างความอบอุ่นให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ รู้สึกมั่นคงและเข้มแข็งเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาโดยพื้นฐานแล้วชาวจีนมีความเชื่อในเรื่องผีสามเทวดาและการบูชาบรรพบุรุษและยังเคร่งครัดในระเบียบประเพณีเป็นอย่างมาก ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากลัทธิขงจื้อที่ก่อให้เกิดประเพณีต่างๆ ของชาวจีนมากมาย ได้แก่ ตรุษจีน หยวนเซียว จิงหมิง (เจ็งเม้ง) ตวนอู๋ (ขนมจ้าง) สารทจีน ไหว้พระจันทร์และไหว้เจ้าประจำปี (บึงเก่ากึ่ง-มา) (ชานาภา เมธีเกรียงไกร, 2559) และก่อให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างไทยกับจีน ชาวจีนบางส่วนได้แต่งงานคนไทยและตั้งรกรากถาวรอยู่ในประเทศไทย ทำให้เกิดการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง แม้กระทั่งคนไทยเองก็ยังได้มีการรับเอาภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรมนิยม ประเพณีจีนไปปฏิบัติยึดถืออยู่หลายเรื่อง ซึ่งวัฒนธรรมบางอย่างของจีนได้มีการผสมผสานจนสามารถสอดคล้องกลมกลืนกับวัฒนธรรมของไทยได้เป็นอย่างดี (วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล, 2552) ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการคมนาคมให้สะดวกรวดเร็วขึ้นทำให้เศรษฐกิจขยายตัวเกิดเส้นทางรถไฟสายต่างๆ เกิดการอพยพย้ายถิ่นของชาวจีนในกรุงเทพฯ ไปยังท้องถิ่นอื่นๆ เป็นจำนวนมาก เพื่อแสวงหาโอกาสในการประกอบอาชีพการค้า โดยชาวจีนจะยึดอาชีพค้าขายตามทางรถไฟเป็นหลัก ซึ่งลักษณะทางเศรษฐกิจในอดีตเป็นสังคมของการทำการเกษตรกรรม ไม่มีการซื้อขาย มีแต่การแลกเปลี่ยนสินค้าแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน การทำนาปลูกพืชผักสวนครัวหรือการเลี้ยงสัตว์ก็ทำกันแต่พอมีอยู่มีกินกันในครอบครัวเท่านั้น ผู้คนส่วนมากก็มักจะตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามลุ่มแม่น้ำและจะประกอบอาชีพการประมงเป็นหลัก ซึ่งโดยทั่วไปกลุ่มพ่อค้าชาวจีนมักจะนำสินค้าที่ชาวบ้านไม่สามารถผลิตเองได้ไปแลกกับสินค้าการเกษตรหรือสิ่งที่ชาวบ้านหาได้จากป่า เช่น ข้าว ป่านกระวาน ครั่ง (ใช้ย้อมผ้า) หนังสัตว์ ไม้ชนิดต่างๆ แล้วพ่อค้าจีนเหล่านี้จะเป็นผู้รวบรวมสินค้า เพื่อส่งมาขายในตลาดที่ใหญ่ขึ้น เมื่อมีกำไรจากการค้าก็จะสร้างอาคารร้านค้าที่อยู่อาศัย โดยมักจะสร้างให้เสร็จภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว และไม่สิ้นเปลืองค่าก่อสร้าง

ทั้งนี้เพื่อใช้พื้นที่ส่วนหน้าของอาคารเป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวบ้านในท้องถิ่น โดยพบเห็นอาคารเหล่านี้ได้ตามบริเวณท่าเรือ ชุมทางรถไฟ เส้นทางขนส่งหรือถนนหนทางต่างๆ และเมื่อเศรษฐกิจขยายตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตจากการแบ่งปันกลายมาเป็นระบบการค้าขายมากขึ้นจนกลายเป็นสังคมการใช้เงินตราเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าอย่างถาวร (อภิชาติ จันท์แสง, 2561) จากการอยู่อาศัยแบบง่ายๆ กลายมาเป็นการสร้างอาคารตึกริมถนนจากอาคารแยกเป็นหลังๆ กลายมาเป็นห้องแถวหรือตึกแถว โดยในยุคแรกตัวอาคารก่อด้วยอิฐดินดิบและมีการพัฒนาเรือนแถวแบบค้าขายในย่านการค้าตามยุคสมัย ลักษณะสถาปัตยกรรมประเภทห้องแถวค้าขายของชาวจีนในพื้นที่ต่างๆ มักจะมี 3 ลักษณะ คือ อาคารแบบจีนชั้นเดียว อาคารไม้แบบจีนชั้นเดียว อาคารแบบจีนสองชั้น มีทั้งที่ตกแต่งแบบจีน แบบจีนผสมยุโรปและแบบยุโรปวัสดุในการก่อสร้างอาคารก็จะสอดคล้องกับทรัพยากรทางธรรมในแต่ละภูมิภาค และเป็นไปตามสภาพภูมิประเทศของแต่ละท้องถิ่นด้วย ด้านเอกลักษณ์อาคารนอกจากลักษณะทางโครงสร้างแล้ว ยังปรากฏการตกแต่งอาคารด้วยลวดลายแบบจีน ภาษาจีน รวมถึงการนำคติสัญลักษณ์บางอย่างในท้องถิ่นนั้นๆ มาใช้ (ณัย นิลสกุล, 2546) แต่ปัจจุบันอาคารร้านค้าเก่าหลายแห่งมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม เนื่องจากมีความจำเป็นที่จะต้องซ่อมแซมตามความทรุดโทรมและอายุการใช้งานของวัสดุ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่เพื่อการใช้งานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน การพัฒนาจึงมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของกิจกรรม และส่งผลต่อการใช้สอยพื้นที่เพื่อปรับเปลี่ยนกิจกรรมเป็นที่พักอาศัยมากขึ้น อาคารร้านค้าเก่าหลายแห่งที่พบการดัดแปลง ต่อเดิมนั้น บ้างก็สวยงามดังเดิม บ้างก็เป็นการทำลายคุณค่าอาคารลงไปอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ทั้งจากผู้เป็นเจ้าของอาคารเองและผู้มาอยู่อาศัยใหม่ รวมถึงหน่วยงานบางหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน (พรพรรณ สันธนาคร, 2559)

ดังนั้นจากการศึกษาอาคารร้านค้าเก่าในย่านการค้าของชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านกายภาพจากกลุ่มอาคารเก่าในย่านชุมชนจีนอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ย่านชุมชนจีน ตำบลท่าพระ จังหวัดขอนแก่น ย่านชุมชนจีน ตำบลบ้านทุ่ม จังหวัดขอนแก่น และย่านชุมชนจีนอำเภอภูพานาปี จังหวัดอุดรธานี ถือว่าเป็นข้อมูลและแรงบันดาลใจที่สำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมภายใต้ชื่อชุด “บ้านชนบจีนในท้องถิ่นไทย : สัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่บรรพชนมอบไว้” โดยแนวความคิดเพื่อต้องการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกอันเป็นความรัก ความผูกพันที่มีต่อวิถีของย่านการค้าของชาวจีน (สอดคล้องเชื่อมโยงโดยตรงกับชีวิตผู้วิจัย) โดยอาศัยรูปร่างรูปทรงของอาคารร้านค้าเก่ามาเป็นสื่อหลัก และผสมผสานกับการสร้างจังหวะในผลงานด้วย เส้น (แสดงทิศทางการเคลื่อนไหวอย่างรุนแรง) สี (โครงสร้างบรรยากาศโดยรวม) น้ำหนัก พื้นผิว ร่องรอย (แทนความเก่า ความเสื่อมสภาพของสรรพวัตถุในอาคาร) ทั้งนี้เพื่อ

สร้างให้เกิดความงาม ความสมบูรณ์ที่สุดแก่ผลงาน นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงนัยยะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาคารร้านค้าเก่า อันเป็นความชำรุดทรุดโทรม ผุพัง (ทั้งจากกาลเวลา และการกระทำของผู้อยู่อาศัย) นำมาซึ่งความวิตกกังวลว่าอาคารที่ทรงคุณค่าเหล่านี้จะอยู่คู่กับชุมชน อยู่คู่กับสังคมไทยไปได้อีกนานเพียงใด เพราะนอกจากจะเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมแล้ว ยังเป็นดั่งประจักษ์พยานที่สำคัญของการลงหลักปักฐานก่อร่างสร้างตัวของบรรพบุรุษ ผู้ซึ่งเดินทางรอนแรมมาจากแผ่นดินแม่อันไกลโพ้น พลัดพรากจากครอบครัว คนที่รัก ถิ่นฐานที่เคยผูกพัน สู้อาณาเขตใหม่ที่ไม่คุ้นชินด้วยความมุ่งหวังว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้นได้จากความลำบากจึงต้องมีความมุมานะ อดทน อดออมเป็นอย่างมาก จึงจะสามารถผลักดันให้ตนและครอบครัวยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง และจำเป็นอย่างไร้ที่บรรดาลูกหลานผู้ที่เติบโตมาในพื้นที่นี้ จะต้องมึจิตสำนึกและปลูกฝังคนรุ่นต่อไปๆ ให้เกิดความรัก ความผูกพันต่อสถานที่ (บ้านบรรพชน) โดยจะมีผลทำให้อาคารเหล่านี้ยังคงดำรงอยู่สืบไปตราบนานแสนนาน จากความเป็นมาและแนวความคิด ความรู้สึกนี้ ผู้วิจัยจึงสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมที่สะท้อนถึงเรื่องราว รูปแบบ และเทคนิคอย่างเป็นเฉพาะตัว โดยมีกระบวนการการสร้างสรรคอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) การเก็บข้อมูลเชิงเอกสารงานวิจัย บทความ 2) การลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลต่างๆ ทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลทางกายภาพของอาคารเก่า 3) แล้วนำมาวิเคราะห์ผสมผสานกับจินตนาการ ออกมาเป็นภาพร่าง (Sketch) 4) ทำการทดลองเทคนิควิธีการบางอย่างเพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน 5) สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมจริง

ขั้นตอนการสร้างสรรคผลงาน

ภาพข้อมูลจากการลงพื้นที่วิจัย (ตัวอย่างภาพข้อมูลบางส่วน)



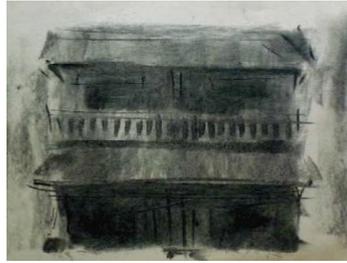
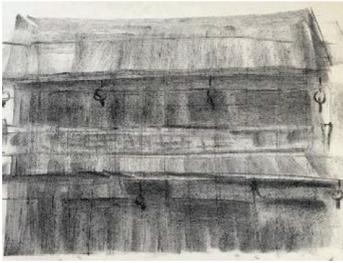
ภาพประกอบที่ 1 อาคารเก่าของชาวจีน จ.ขอนแก่น (ริมทางรถไฟ)



ภาพประกอบที่ 2 อาคารเก่าของชาวจีน ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น (ริมทางรถไฟ)



ภาพประกอบที่ 3 อาคารเก่าของชาวจีน จ.ขอนแก่น



ภาพประกอบที่ 4 ภาพร่างเทคนิคเกรยอง



ภาพประกอบที่ 5 ภาพร่างเทคนิคสีน้ำมัน

- ภาพรายละเอียดทางเทคนิค พื้นผิวร่องรอย โครงสร้าง ที่ใช้ในผลงานจริง



ภาพประกอบที่ 6 ภาพรายละเอียดทางเทคนิค พื้นผิวร่องรอย โครงสร้าง ที่ใช้ในผลงานจริง

ภาพผลงานสร้างสรรค์สมบูรณ์



ภาพประกอบที่ 7 “บ้าน 1” เทคนิค สีนํ้ามัน ขนาด 110x150 cm.



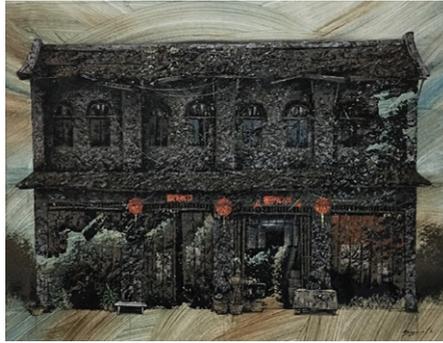
ภาพประกอบที่ 8 “บ้าน 2 - 3” เทคนิค สีน้ำมัน ขนาด 60x80 cm.



ภาพประกอบที่ 9 “บ้าน 4” เทคนิค สีน้ำมัน ขนาด 60x80 cm.



ภาพประกอบที่ 10 “บ้าน 5” เทคนิค สีน้ำมัน ขนาด 90x120 cm.



ภาพประกอบที่ 11 “บ้าน 6” เทคนิค สีน้ำมัน ขนาด 60x80 cm.

การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมทั้ง 6 ชิ้นนี้ เป็นการสร้างสรรค์ที่ตั้งอยู่บนฐานของการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเนื้อหาการอพยพหรือการลงหลักปักฐานของชาวจีนในประเทศไทย โดยเฉพาะข้อมูลที่มาจากรากเหง้าชีวิตของผู้วิจัย และเป็นผลงานจิตรกรรมที่มุ่งสะท้อนถึงความรัก ความผูกพันอย่างลึกซึ้งที่มีต่อครอบครัว โดยมีบรรพบุรุษผู้ซึ่งเดินทางรอนแรมมาอย่างยากลำบากมาจากเมืองจีน เพื่อแสวงหาชีวิตใหม่ที่ตนปรารถนา ซึ่งความรู้สึกทั้งหมดนี้ผู้วิจัยจึงใช้รูปแบบอาคารเก่ามาเป็นสื่อสัญลักษณ์แทนความหมาย เพราะนอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัย ที่ประกอบอาชีพ สิ่งสำคัญที่สุดยังเป็นประจักษ์พยานของการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ครอบครัวได้มีอยู่มีกิน มีที่ทางให้ลูกหลานได้อยู่สืบต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในลักษณะที่ผู้ฟัง หวาดโหมม เพื่อต้องการสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงและเพื่อตอกย้ำถึงความรู้สึกห้วงหาอาวรณ์ และกังวลเมื่อวันหนึ่งเราต้องพลัดพรากจากบ้านหรือบ้านแห่งความรักมีอันต้องสูญสลายไป

ข้อเสนอแนะ

1. การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในชุด ชุด “บ้านชนบจีนในท้องถิ่นไทย: สัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่บรรพชนมอบไว้” นี้ ทำให้เกิดผลงานจิตรกรรมในรูปแบบใหม่สามารถพัฒนาต่อยอดไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในชุดต่อไปได้
2. การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมในชุด “บ้านชนบจีนในท้องถิ่นไทย: สัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่บรรพชนมอบไว้” นี้ ทำให้เห็นมุมมองอื่นๆ ที่น่าสนใจอันมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับวัฒนธรรมจีน แล้วนำมาสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมได้ต่อไปได้

สรุป

ด้านความเป็นมาและการลงหลักปักฐานของชาวจีนในประเทศไทย ปรากฏหลักฐานมาอย่างยาวนาน และเป็นที่ยืนยันนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา และก่อนหน้านี้อีกพบหลักฐานเช่นกัน ซึ่งปัจจัยสำคัญของการเดินทางมายังแผ่นดินนี้ก็สืบเนื่องมาจากการค้าเป็นหลัก และเริ่มมีการลงหลักปักฐานสร้างที่อยู่อาศัยอย่างถาวรนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ต่อมาเมื่อจีนเกิดสงครามกลางเมืองชาวจีนจำนวนมากโดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ทางตอนใต้ จากมณฑลฝูเจี้ยน มณฑลกวางตุ้ง มณฑลกวางสีและเกาะไหหลำจึงอพยพมาสู่ประเทศไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้ามาหางานทำและพำนักกับญาติพี่น้องที่กรุงเทพฯ เป็นลำดับแรก ต่อจากนั้นก็เดินทางสู่ภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ โดยเส้นทางรถไฟต่อไป ย่านการค้าของชาวจีนจะเกิดขึ้นมากบริเวณชุมทางรถไฟ รวมถึงจุดนัดหมายการแลกเปลี่ยนที่ตลาดค้าอยู่แต่ดั้งเดิมในแต่ละท้องถิ่น การสร้างอาคารร้านค้าจะแสดงอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมจีนอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้าง รูปแบบวัสดุ อาคารมีทั้งแบบชั้นเดียว สองชั้น โดดเด่นที่การใช้ดินดิบในการก่อผนังอาคาร รวมถึงการกำหนดสัดส่วนเพื่อการประกอบอาชีพค้าขาย การอยู่อาศัยและทำกิจกรรมต่างๆ ภายในครอบครัว ซึ่งในหลายท้องถิ่นของไทยที่ยังคงพบเห็นอาคารเหล่านี้ก็มักจะปรากฏรูปแบบอาคารจีน อาคารจีนผสมผสานท้องถิ่น อาคารจีนผสมตะวันตก ปัจจุบันมีทั้งที่สามารถใช้งานอาคารได้และหลายแห่งก็ถูกปล่อยปละละเลยไป แต่อย่างไรก็ตามได้มีหน่วยงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญ โดยร่วมกันบูรณะ อนุรักษ์อาคารเก่าหลายแห่งทั่วประเทศอย่างจริงจัง จึงเป็นเหตุผลให้อาคารเก่าแก่อันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ได้คงอยู่คู่กับวิถีและความเป็นมาของชุมชนสืบไป

ด้านการสร้างสรรคผลงานจิตรกรรมภายใต้ชื่อชุด “บ้านชนบจีนในท้องถิ่นไทย : สัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่บรรพชนมอบไว้” ที่อยู่บนพื้นฐานของการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาคารร้านค้าของชาวจีน ทำให้สามารถสร้างสรรคผลงานจิตรกรรมที่มีเอกลักษณ์และยังสามารถสะท้อนถึงแนวความคิดอันเชื่อมโยงจากปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาคารเก่าแก่เหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นด้านความงามทางสถาปัตยกรรม ความเป็นมา ยุคสมัย (ค่านิยม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง) และการปรับปรุง พื้นฟูในลักษณะต่างๆ ทั้งอยู่อาศัยหรือประกอบกิจการรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ดำเนินถึงคุณค่าอาคาร

ดังนั้นในผลงานจิตรกรรมจึงมุ่งเน้นแสดงออกถึงลักษณะอาคารร้านค้าเก่า (ผ่านรูปร่าง รูปทรง) ที่อยู่ในสภาพที่มีความทรุดโทรม ผุพัง ไม่นั่นคง ผสมผสานกับการสร้างจังหวะในผลงานเพื่อให้เกิดความงาม ความขัดแย้งและความกลมกลืน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดทิศทางของเส้น สี (โครงสร้างโดยรวมที่ให้ความรู้สึกเหงาและโดดเดี่ยว) น้ำหนัก การสร้างพื้นผิว ร่องรอย (แทนค่าความเก่าของอาคารและยังสะท้อนนัยสำคัญการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลา) ซึ่งผล

ของการสร้างสรรค์ทั้งหมด 6 ผลงานนี้ นอกจากจะเป็นผลงานจิตรกรรมที่แสดงออกถึงความงามอันเป็นปัจเจกเฉพาะตนแล้ว ผลงานยังสะท้อนถึงจิตวิญญาณ ความรัก ความผูกพันที่มีต่อบ้านบรรพชนได้อย่างลึกซึ้ง และสามารถทำให้ผู้วิจัยได้เกิดความเชื่อมั่นว่าแนวทางการศึกษาและกระบวนการการสร้างสรรค์ที่ได้ค้นพบนี้จะเป็นส่วนผลักดันที่สำคัญในการที่จะต่อยอดไปสู่การพัฒนาแนวความคิด และผลงานจิตรกรรมอย่างมั่นคงสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ สุขแก้ว. (2556). นโยบายอำนาจละมุนของจีนต่อไทยและผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน. กรุงเทพฯ : สาขาจีนในระบบเศรษฐกิจโลก วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชนาภา เมธีเกรียงไกร. (2559). กระบวนการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา. ชลบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐพงษ์ เลี้ยววิวัฒน์อุทัย. (2563). การปรับตัวของนายทุนจีน ภาพสะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไทย 2490. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม.
- दनัย นิลสกุล. (2546). “การอนุรักษ์ดีกดินในอีสานใต้”. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพ บุญदानนท์. (2560). พวกยิวแห่งบูรพาทิศ : ประวัติศาสตร์ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับชาวจีนโพ้นทะเล. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศึกษาทั่วไป (ประวัติศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธำวัน อิมอุไร. (2539). เส้นทางการอพยพและวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในย่านเยาวราชและย่านปากน้ำโพ. กรุงเทพฯ : ภาควิชามิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรพรรณ สันธนาคร. (2559). พัฒนาการรูปแบบเรือนแถวค้าขายพื้นถิ่นจีนในจังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- การดี มหาจันทร์ และคณะ. (2553). ตระกูลแซ่ในจังหวัดชลบุรี : วิถีและพลัง. ชลบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล. (2552). *อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. สงขลา: สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ศุภการ สิริไพศาล. (2550). *จีนหาดีใหญ่: ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และสังคม*. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.

อภิราดีจันทร์แสง. (2561). *พัฒนาการทางประวัติศาสตร์กับรูปแบบและเส้นทางการอพยพของคนจีนสู่อีสานและอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในช่วงในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21*. มหาสารคาม : วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.